

ОСОБЛИВОСТІ ТА ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено, проаналізовано та узагальнено підходи до визначення сутності та особливостей поняття фінансового ризику сільськогосподарських підприємств в Україні.

In the article, approaches to determining the nature and characteristics of the concept of financial risk of agricultural enterprises in Ukraine are analyzed and generalized.

Ключові слова: фінансові ризики, сільськогосподарські підприємства.

Сільськогосподарське виробництво є найбільш ризиковим видом підприємницької діяльності у всіх країнах світу. Проте найгірші умови господарювання складаються для підприємств, в яких економіка країни є на стадії розвитку чи трансформації, адже крім негативного впливу природно-кліматичних умов на процес виробництва, сільгоспвиробники залишаються незахищеними з боку держави.

Низька ефективність виробництва стала звичною статистикою для підприємств сільського господарства України, проте це не говорить про нормальний стан речей. Це свідчить про проблему, яка залишається актуальною з року в рік і набуває хронічного характеру. Для покращення ситуації необхідно змінювати систему боротьби з групою не лише природно-кліматичних ризиків, а й фінансових зокрема. Адже для сьогоднішніх аграріїв у процесі організації виробництва найвагомішим питанням постає саме питання фінансування.

За останні роки проблема мінімізації та управління ризиками сільськогосподарських виробників привернула

© Яроцька О.А. – аспірант кафедри фінансів і економіки природокористування Національного університету водного господарства та природокористування;

© Заремба В.М – к.е.н., Голова правління спілки сільськогосподарського підприємства ТОВ „Романів”

увагу багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, серед яких можна виділити праці таких вчених як: В.М. Алексійчука, А.Т. Альгіна, В.Д. Базилевича, О.І. Барановського, І.О. Бланка, В.В. Вітлінського, Ю.М. Воробйова, Н.А. Герасимчука, О.Є. Гудзя, М.Я. Дем'яненка, Ю.І. Івченка, Г.Г. Кірейцева, М.С. Клапківа, Г.Б. Клейнера, Р.О. Колібаба, Г.О. Крамаренка, М.Й. Маліка, М.В. Мниха, С.А. Навроцького, В.М. Опаріна, А.М. Поддерьогіна, В.В. Черкасова та інших.

Незважаючи на значний внесок науковців у дослідження багатьох аспектів управління ризиками у сільському господарстві, питання саме фінансових ризиків аграріїв на сьогоднішній день залишається не достатньо розглянутим та обґрунтованим. Існуючі підходи та методики щодо розв'язання окремих проблем управління ризиками не дають змоги науково узагальнити та практично вирішити завдання формування на сільськогосподарських підприємствах комплексної системи діагностики, мінімізації та управління фінансовими ризиками, адаптованої до сучасного рівня розвитку ринкової економіки. Поточний стан наукового опрацювання проблемних аспектів вимагає більш ґрунтовного дослідження, конструктивного узагальнення та систематизації теоретичних і прикладних засад та особливостей фінансових ризиків з урахуванням специфіки функціонування сільськогосподарських підприємств.

Ця стаття присвячена обґрунтуванню необхідності виявлення, ідентифікації та характеристики основних особливостей фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств України.

В роботі передбачається вирішення таких завдань:

- дослідити та проаналізувати різні аспекти трактування сутності поняття “фінансовий ризик сільськогосподарського підприємства”;
- охарактеризувати особливості фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств в Україні для запровадження ефективних шляхів їх попередження та уникнення загалом.

Ризики сільськогосподарських підприємств сучасні автори класифікують по-різному. Проте існує поділ на три основні види, відносно джерел їх виникнення, до якого схиляється більшість науковців. А саме, це:

- ризики, які пов'язані з соціально-економічним становищем в країні,
- ризики, які пов'язані з природно-кліматичним середовищем;
- ризики, які пов'язані з людським фактором.

За іншими класифікаціями, наведеними у науковій літературі, ризики можуть бути макроекономічні та мікроекономічні, зовнішні та внутрішні, об'єктивні та суб'єктивні. За впливом на етапи сільськогосподарської діяльності їх поділяють на ризики, що можуть негативно вплинути на отримання продукції запланованої кількості та якості, а також на ті, що можуть мати негативний вплив на отримання фінансового результату діяльності підприємства. За класифікацією, стосовно виробничої діяльності, наводять ризики: виробничі або технологічні, природо-кліматичні, ризики персоналу, а також ризик зменшення родючості ґрунтів. До ринкових ризиків відносяться: маркетингові ризики, цінові, фінансові, юридичні, інституційні, інформаційні та ризики персоналу.

Особливо гостро стоїть питання стосовно фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств. Та перш ніж шукати методи боротьби з проблемою, необхідно чітко сформулювати її суть. У науковому колі немає одностайної думки щодо визначення терміну фінансового ризику сільськогосподарських підприємств.

І.О. Бланк визначає фінансовий ризик як ймовірність виникнення негативних фінансових наслідків у формі втрати доходу чи капіталу в ситуації невизначеності умов здійснення його фінансової діяльності [1]. Г.Г. Кірейцев стверджує, що фінансовий ризик у сучасних умовах – це ризик, не тільки фінансової, а також операційної та інвестиційної діяльності, а тому він може розглядатись як сукупний ризик підприємства [2]. Більш детально характеризує фінансові ризики в агросфері С.А. Навроцький, котрий вважає, що фінансові ризики пов'язані з отриманням, розміщенням і використанням фінансових ресурсів. [3] А.М. Поддєрьогін визначає фінансові ризики підприємства як вплив сукупності фінансових показників при здійсненні фінансової діяльності, а також забезпечення фінансової спроможності підприємства [4].

Для розкриття сутності фінансового ризику у сільському господарстві проведемо порівняльний аналіз складових, які науковці включають до структури даного ризику (табл. 1).

Таблиця 1

Складові елементи фінансового ризику

№	Пріз-вище	Складові фінансового ризику
1	А.М. Поддерьогін	1) структура капіталу та фінансовий леверидж як фактор забезпечення зобов'язань підприємства; 2) зміна кредитних ставок, внаслідок чого формується відхилення реальної вартості обслуговування капіталу підприємством від поточної ринкової вартості; 3) зміна нормативно-правового поля здійснення фінансової діяльності; 4) зміна тривалості фінансового циклу як фактора формування касового розриву та забезпечення резерву ліквідності підприємства; 5) зміна платоспроможності кредиторів та дебіторів підприємства; 6) ймовірність оголошення банкрутом; 7) загроза ринку корпоративного контролю – втрата контролю над підприємством, внаслідок його поглинання, і як результат втрата контролю за грошовими потоками.
2	С.А. Навроцький	1) ризик позичкового капіталу, що знаходить вираз в доступності позичкового капіталу і в його вартості; 2) ризик власного капіталу – вірогідність змін у величині капіталу; 3) ризик структури капіталу – структурні зрушення у співвідношенні власних і позикових засобів.
3	Р. Шинкаремко	1) рентабельність виробництва; 2) вартість фінансових ресурсів; 3) девальвація; 4) інфляція;
4	Р.О. Колібаба	1) доступність до фінансово-кредитних ресурсів; 2) валютний ризик; 3) високі відсотки кредитів; 4) операційне та боргове забезпечення.
5	І.О. Бланк	1) ризик зниження фінансової стійкості; 2) ризик неплатоспроможності; 3) інвестиційний ризик; 4) інфляційний ризик; 5) відсотковий ризик; 6) валютний ризик; 7) депозитний ризик; 8) кредитний ризик; 9) податковий ризик; 10) структурний ризик.

Проаналізувавши наведену вище таблицю, можна зробити висновок про те, що трактування складових елементів фінансових ризиків за С.А. Навроцьким, суттєво відрізняється від інших науковців. Така різниця зумовлена тим, що С.А. Навроцький несприятливі зміни процентних ставок, непередбачене скорочення терміну повернення повернутих засобів, недолік кредитних ресурсів, зниження рентабельності або збитковість виробництва, високу питому вагу позикового капіталу в структурі пасивів підприємства, відсутність резервів високоліквідних активів розглядає не як структурні елементи фінансового ризику, а як його основні причини виникнення [3]. Також можна стверджувати, що на сьогоднішній день немає як єдиного визначення фінансового ризику сільськогосподарського підприємства, так і сформованої системи класифікації складових елементів фінансового ризику саме в агросфері, створення якої могло б пришвидшити процес запровадження ефективних шляхів попередження та уникнення фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств в Україні загалом.

Отже, не зважаючи на розбіжності у поглядах науковців стосовно сутності фінансового ризику сільськогосподарського підприємства, кожен із них схиляється до думки, про те, що фінансові ризики сільськогосподарських підприємств мають ряд специфічних особливостей, котрі на кожному підприємстві можуть суттєво різнитись. Варто відмітити той факт, що виробники продукції стикаються з ситуацією, коли немає лінійної залежності між обсягами виробництва та обсягами використаних ресурсів. Також сільськогосподарські підприємства, окрім запланованих витрат, у більшості випадків, повинні будуть понести і додаткові видатки, притаманні лише даній галузі господарювання, пов'язані із захистом продукції від шкідників та хвороб. Сільськогосподарські підприємства не в змозі запланувати і виконати різке нарощення обсягів виробництва, адже окрім фінансових вкладень вагому роль відіграють природно-кліматичні умови, на які не можливо ніяк вплинути. Це лише кілька прикладів того, що у підприємств сільського господарства одні ризики можуть спричиняти інші і бути взаємопов'язаними між собою, тобто природно-кліматичні ризики, що впливають на процес

виробництва можуть спричинити появу фінансових, які в свою чергу спричинять недоотримання прибутку. В складній системі взаємопов'язаних ризиків діяльності сільськогосподарські підприємства України стикаються з найважливішою проблемою, а саме, це відсутністю достатніх власних фінансових ресурсів та складністю отримання банківських кредитів. Для вирішення таких проблем, перш за все, необхідно створити чіткий понятійний апарат системи фінансових ризиків сільськогосподарських підприємств, що дасть можливість розробити дієву методичку їх попередження та подальшого уникнення.

Бібліографія

1. Бланк І.О. **Управління фінансами підприємств** / І. О. Бланк, Г.В. Ситник. – К.: Нац. торг.-екон. ун-т. – 2006. – 780 с.
2. Кірейцев Г.Г. **Фінансовий менеджмент** : Навч. посібн. / за ред. проф. Г. Г. Кірейцева. – К.: ЦУЛ. – 2002. – 496 с.
3. Навроцький С.А. **Систематизація ризиків сільськогосподарських підприємств** // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2008. – №105. – С. 17-20.
4. Поддєрьогін А.М. **Фінансовий менеджмент**: Підручник/ Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2008. – 536 с.

Рецензент: д.е.н., професор Павлов В.І.